ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 29ης Ιανουαρίου 2009 *

Στην υπόθεση C-311/06,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Consiglio di Stato (Ιταλία) με απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2006, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 17 Ιουλίου 2006, στο πλαίσιο της δίκης

Consiglio Nazionale degli Ingegneri

κατά

Ministero della Giustizia,

Marco Cavallera,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους C. W. A. Timmermans, πρόεδρο τμήματος, J.-C. Bonichot, K. Schiemann (εισηγητή), J. Makarczyk και L. Bay Larsen, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

γενικός εισαγγελέας: M. Poiares Maduro
γραμματέας: L. Hewlett, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 13ης Σεπτεμβρίου 2007,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— το Consiglio Nazionale degli Ingegneri, εκπροσωπούμενο από τον A. Romei, avvocato,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον I. M. Braguglia, επικουρούμενο από τον S. Fiorentino, avvocato dello Stato,

— η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την L. Van den Broeck,

— η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη αρχικώς από τον T. Boček, στη συνέχεια από τον M. Smolek,

— η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την Ε. Σκανδάλου,

— η Κυπριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Κ. Λυκούργο και την Ι. Νεοφύτου,

— η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τη C. Pesendorfer,

— η Σουηδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις A. Falk και A. Kruse,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον H. Støvlbæk και την E. Montaguti,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 28ης Φεβρουαρίου 2008,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία της οδηγίας 89/48/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών (ΕΕ 1989, L 19, σ. 16).

2 Η αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του Consiglio Nazionale degli Ingegneri (Εθνικό Συμβούλιο Μηχανικών) και του Ministero della Giustizia (Υπουργείου Δικαιοσύνης), με αντικείμενο την εκ μέρους του υπουργείου αναγνώριση του ισπανικού τίτλου του μηχανικού που απέκτησε ο Ιταλός υπήκοος M. Cavallera κατόπιν αναγνωρίσεως της ισοτιμίας ιταλικού τίτλου σπουδών, ενόψει της εγγραφής του ενδιαφερομένου στον κατάλογο των μηχανικών στην Ιταλία.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική νομοθεσία

3 Η πρώτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 89/48 έχει ως εξής:

«[…] δυνάμει του άρθρου 3, στοιχείο γ΄, της Συνθήκης, η εξάλειψη των εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων και των υπηρεσιών μεταξύ των κρατών μελών αποτελεί έναν από τους στόχους της Κοινότητας […] για τους υπηκόους των κρατών μελών, συνεπάγεται ιδίως την ευχέρεια να εξασκούν επαγγελματική δραστηριότητα, ως ελεύθεροι επαγγελματίες ή μισθωτοί, σε κράτος μέλος εκτός από εκείνο στο οποίο απέκτησαν τα επαγγελματικά τους προσόντα.»

4 Κατά την τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής:

«[…] προκειμένου να υπάρξει σύντομη ανταπόκριση στην προσδοκία ευρωπαίων πολιτών που είναι κάτοχοι διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με τα οποία πιστοποιείται επαγγελματική εκπαίδευση και τα οποία έχουν χορηγηθεί σε κράτος μέλος εκτός από εκείνο στο οποίο θέλουν να εξασκήσουν το επάγγελμά τους, πρέπει να εφαρμόζεται και μια άλλη μέθοδος αναγνώρισης αυτών των διπλωμάτων η οποία να διευκολύνει, για τους πολίτες αυτούς, την άσκηση όλων των επαγγελματικών δραστηριοτήτων για τις οποίες απαιτείται, σε ένα κράτος μέλος υποδοχής, εκπαίδευση πέραν της δευτεροβάθμιας, εφόσον διαθέτουν τέτοια διπλώματα που τους προετοιμάζουν για τις δραστηριότητες αυτές, πιστοποιούν τη συμπλήρωση κύκλου σπουδών τουλάχιστον τριών ετών και έχουν χορηγηθεί σε άλλο κράτος μέλος.»

5 Με την πέμπτη αιτιολογική σκέψη της εν λόγω οδηγίας διευκρινίζονται τα εξής:

«[…] όσον αφορά τα επαγγέλματα, για την άσκηση των οποίων η Κοινότητα δεν έχει ορίσει το ελάχιστο επίπεδο των αναγκαίων προσόντων, τα κράτη μέλη διατηρούν την ευχέρεια να ορίζουν το επίπεδο αυτό, ούτως ώστε να εγγυώνται την ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχονται στο έδαφός τους […] ωστόσο, τα κράτη μέλη δεν μπορούν, χωρίς να παραγνωρίζουν τις υποχρεώσεις που ορίζονται στο άρθρο 5 της Συνθήκης, να επιβάλλουν σε υπήκοο κράτους μέλους να αποκτά προσόντα τα οποία τα εν λόγω κράτη μέλη απλώς περιορίζονται να ορίζουν με αναφορά στα διπλώματα που χορηγούν στα πλαίσια του εθνικού εκπαιδευτικού τους συστήματος, ενώ ο ενδιαφερόμενος έχει ήδη αποκτήσει το σύνολο ή μέρος των προσόντων αυτών σε άλλο κράτος μέλος […] κατά συνέπεια, κάθε κράτος μέλος υποδοχής στο οποίο είναι κατοχυρωμένο νομοθετικά ένα επάγγελμα είναι υποχρεωμένο να λαμβάνει υπόψη του τα προσόντα που αποκτώνται σε άλλο κράτος μέλος και να εκτιμά αν αυτά αντιστοιχούν στα προσόντα που απαιτεί.»

6 Το άρθρο 1, στοιχεία α΄ και β΄, της οδηγίας 89/48 ορίζει:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας νοείται:

α) ως δίπλωμα, οποιοδήποτε δίπλωμα, πιστοποιητικό ή άλλος τίτλος ή οποιοδήποτε σύνολο τέτοιων διπλωμάτων, πιστοποιητικών ή άλλων τίτλων:

— που έχει χορηγηθεί από αρμόδια αρχή κράτους μέλους, η οποία έχει οριστεί σύμφωνα με τις νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις του εν λόγω κράτους μέλους,

— από το οποίο προκύπτει ότι ο κάτοχός του παρακολούθησε με επιτυχία κύκλο σπουδών μετά τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, διάρκειας τουλάχιστον τριών ετών ή ισοδύναμης διάρκειας με ελαστική παρακολούθηση, σε πανεπιστήμιο ή ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα ή άλλο ίδρυμα του αυτού εκπαιδευτικού επιπέδου και, ενδεχομένως, ότι παρακολούθησε με επιτυχία την επαγγελματική εκπαίδευση που απαιτείται επιπλέον του κύκλου σπουδών μετά τη δευτεροβάθμια, και

— από το οποίο προκύπτει ότι ο κάτοχός του διαθέτει τα απαιτούμενα επαγγελματικά προσόντα για να αναλάβει ή να ασκήσει επάγγελμα που είναι νομοθετικά κατοχυρωμένο στο εν λόγω κράτος μέλος,

εφόσον η εκπαίδευση που πιστοποιείται από το εν λόγω δίπλωμα, πιστοποιητικό ή άλλο τίτλο έχει πραγματοποιηθεί κατά το μεγαλύτερό της μέρος στην Κοινότητα, ή εφόσον ο κάτοχος του έχει τριετή επαγγελματική πείρα που βεβαιούται από το κράτος μέλος το οποίο έχει αναγνωρίσει ένα εξωκοινοτικό δίπλωμα, πιστοποιητικό ή άλλο τίτλο.

Εξομοιώνεται προς δίπλωμα, κατά την έννοια του πρώτου εδαφίου, οποιοδήποτε δίπλωμα, πιστοποιητικό ή άλλος τίτλος ή οποιοδήποτε σύνολο τέτοιων διπλωμάτων, πιστοποιητικών ή άλλων τίτλων έχει χορηγηθεί από αρμόδια αρχή σε κράτος μέλος, εφόσον πιστοποιεί εκπαίδευση που έχει πραγματοποιηθεί εντός της Κοινότητας και που αναγνωρίζεται από αρμόδια αρχή του εν λόγω κράτους μέλους ως ισοτίμου επιπέδου και εφόσον παρέχει τα ίδια δικαιώματα πρόσβασης ή άσκησης ενός νομοθετικά κατοχυρωμένου επαγγέλματος

β) ως κράτος μέλος υποδοχής, το κράτος μέλος στο οποίο ο υπήκοος κράτους μέλους ζητεί να ασκήσει ένα επάγγελμα το οποίο είναι νομοθετικά κατοχυρωμένο ενώ δεν

έχει αποκτήσει στο εν λόγω κράτος μέλος το δίπλωμα το οποίο διαθέτει ή δεν έχει ασκήσει στο εν λόγω κράτος μέλος για πρώτη φορά το περί ου ο λόγος επάγγελμα.»

7 Στο ιταλικό και στο ουγγρικό κείμενο του άρθρου 1, στοιχείο β΄, της οδηγίας 89/48 χρησιμοποιείται η φράση υπήκοος «άλλου κράτους μέλους» («di un altro Stato membro»/«egy másik tagállam»), αντί υπήκοος «κράτους μέλους».

8 Το άρθρο 2, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 89/48 ορίζει:

«Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται στους υπηκόους κράτους μέλους οι οποίοι επιθυμούν να ασκήσουν ως ελεύθεροι επαγγελματίες ή μισθωτοί, νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα σε κράτος μέλος υποδοχής.»

9 Στο γερμανικό και στο ουγγρικό κείμενο του άρθρου 2, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας αυτής γίνεται λόγος για άσκηση νομοθετικά κατοχυρωμένου επαγγέλματος «εντός άλλου κράτους μέλους» («in einem anderen Mitgliedstaat»/«egy másik tagállamban»), αντί για άσκηση νομοθετικά κατοχυρωμένου επαγγέλματος «σε κράτος μέλος υποδοχής».

10 Το άρθρο 3, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α΄, της οδηγίας 89/48 προβλέπει:

«Όταν, στο κράτος μέλος υποδοχής, η πρόσβαση σε νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα ή η εξάσκησή του προϋποθέτει την κατοχή διπλώματος, η αρμόδια αρχή

δεν μπορεί να αρνείται σε υπήκοο κράτους μέλους την πρόσβαση στο επάγγελμα αυτό ή την εξάσκησή του υπό τους ίδιους όρους με τους ημεδαπούς, επικαλούμενη την έλλειψη προσόντων:

α) αν ο αιτών κατέχει το δίπλωμα που επιβάλλεται από άλλο κράτος μέλος για την πρόσβαση στο εν λόγω επάγγελμα ή την εξάσκησή του στο έδαφός του και το οποίο έχει ληφθεί σε ένα κράτος μέλος, […]»

11 Στο ιταλικό, στο ισπανικό και στο σλοβενικό κείμενο του άρθρου 3, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας αυτής γίνεται λόγος για άρνηση της προσβάσεως υπηκόου «άλλου κράτους μέλους» («di un altro Stato membro»/«de otro Estado miembro»/«druge države članice»), αντί υπηκόου «κράτους μέλους», σε νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα.

12 Επιπλέον, στο ιταλικό και στο σλοβενικό κείμενο του άρθρου 3, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α΄, της εν λόγω οδηγίας γίνεται λόγος για δίπλωμα που έχει ληφθεί «εντός άλλου κράτους μέλους» («in un altro Stato membro»/«drugi državi članici»), αντί για δίπλωμα που έχει ληφθεί «σε ένα κράτος μέλος».

13 Με την επιφύλαξη του άρθρου 3 της οδηγίας 89/48, το άρθρο 4 αυτής επιτρέπει στο κράτος μέλος υποδοχής να υποχρεώσει, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, τον αιτούντα να αποδείξει ότι διαθέτει επαγγελματική πείρα ορισμένης διάρκειας, να πραγματοποιήσει πρακτική άσκηση προσαρμογής επί τρία το πολύ έτη ή να υποβληθεί σε δοκιμασία επάρκειας. Το άρθρο αυτό θέτει επίσης, σε σχέση με τα εν λόγω αντισταθμιστικά μέτρα, ορισμένους κανόνες και προϋποθέσεις που είναι δυνατό να επιβληθούν προς αναπλήρωση των ελλείψεων στην εκπαίδευση του αιτούντος.

Η εθνική νομοθεσία

Η νομοθετική κατοχύρωση του επαγγέλματος του μηχανικού στην Ισπανία και στην Ιταλία

14 Το επάγγελμα του μηχανικού αποτελεί νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα τόσο στην Ισπανία όσο και στην Ιταλία.

— Τα εκπαιδευτικά συστήματα και οι προϋποθέσεις προσβάσεως στο επάγγελμα του μηχανικού

15 Το ιταλικό και το ισπανικό εκπαιδευτικό σύστημα προσομοιάζουν όσον αφορά τα προσόντα των μηχανικών. Σε αμφότερα τα κράτη μέλη τα προσόντα αυτά αποκτώνται με την ολοκλήρωση τριετούς ή πενταετούς κύκλου μεταδευτεροβάθμιων σπουδών.

16 Στην Ιταλία, το πανεπιστημιακό δίπλωμα που λαμβάνεται μετά τριετείς σπουδές (laurea triennale) πιστοποιεί εκπαίδευση υπομηχανικού (ingegnere junior).

17 Η πρόσβαση στο επάγγελμα του υπομηχανικού προϋποθέτει πανεπιστημιακό δίπλωμα, καθώς και επιτυχία στις αντίστοιχες κρατικές εξετάσεις (esame di Stato) [άρθρο 4 του βασιλικού διατάγματος 2537, της 23ης Οκτωβρίου 1925 (*Gazzetta ufficiale* αριθ. 37, της 15ης Φεβρουαρίου 1926)]. Σύμφωνα με τα άρθρα 47 και 48 του προεδρικού διατάγματος 328, της 5ης Ιουνίου 2001 (τακτικό συμπλήρωμα στην *GURI* αριθ. 190, της 17ης Αυγούστου 2001), οι εξετάσεις αυτές περιλαμβάνουν τουλάχιστον δύο γραπτές δοκιμασίες, καθώς και μία προφορική και μία πρακτική δοκιμασία. Στους

επιτυχόντες των εξετάσεων αυτών χορηγείται άδεια ασκήσεως του επαγγέλματος του μηχανικού (abilitazione all'esercizio della professione di ingegnere).

18 Στην Ισπανία, το πανεπιστημιακό δίπλωμα που λαμβάνεται μετά τριετείς σπουδές πιστοποιεί την απόκτηση προσόντων υπομηχανικού (ingeniero técnico).

19 Η σχετική με τα πανεπιστημιακά διπλώματα ρύθμιση της ισπανικής νομοθεσίας διακρίνει δύο κατηγορίες διπλωμάτων, τα «επίσημα διπλώματα», το κύρος των οποίων αναγνωρίζεται σε όλη την Ισπανία και με τα οποία καθίσταται δυνατή η πρόσβαση στα νομοθετικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα, και τα «μη επίσημα διπλώματα», τα οποία χορηγούνται από τα πανεπιστήμια, αλλά, μεταξύ άλλων, δεν παρέχουν πρόσβαση στα νομοθετικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα. Το ζήτημα ρυθμίζεται με τον οργανικό νόμο 6/2001, της 21ης Δεκεμβρίου 2001, περί πανεπιστημίων (*BOE* αριθ. 307, της 24ης Δεκεμβρίου 2001, σ. 49400).

20 Στην Ισπανία, η πρόσβαση στο επάγγελμα του υπομηχανικού προϋποθέτει, καταρχήν, αντίστοιχο επίσημο πανεπιστημιακό δίπλωμα, κατά την έννοια του οργανικού νόμου 6/2001.

21 Τόσο στην Ισπανία όσο και στην Ιταλία, η άσκηση του επαγγέλματος του μηχανικού προϋποθέτει επίσης εγγραφή στο μητρώο επαγγελματικού συλλόγου. Στην Ιταλία, το Συμβούλιο του Συλλόγου Μηχανικών (Consiglio dell'Ordine degli Ingegneri) τηρεί μητρώο μηχανικών σε κάθε επαρχία. Το μητρώο διαιρείται σε δύο τμήματα και οι υπομηχανικοί κατατάσσονται στο τμήμα Β. Στην Ισπανία, ανάλογα με την ειδικότητα και την περιοχή, αρμόδιοι είναι διάφοροι «colegios de ingenieros» (επαγγελματικοί σύλλογοι μηχανικών). Σε αμφότερα τα κράτη μέλη η εγγραφή στο μητρώο συλλόγου μηχανικών έχει διαδικαστικό χαρακτήρα και δεν πιστοποιεί, από μόνη της, τα επαγγελματικά προσόντα των ενδιαφερομένων, αλλά σκοπεί μόνο στη διασφάλιση της ασκήσεως του επαγγέλματος σύμφωνα με ορισμένους κανόνες δεοντολογίας.

— Το επάγγελμα του μηχανολόγου μηχανικού στην Ιταλία

22 Όσοι επιθυμούν να ασκήσουν στην Ιταλία το επάγγελμα του μηχανολόγου μηχανικού πρέπει να είναι κάτοχοι, αφενός, του πανεπιστημιακού διπλώματος του μηχανολόγου μηχανικού (laurea in ingegneria meccanica), το οποίο πιστοποιεί τριετή εκπαίδευση, και, αφετέρου, άδειας ασκήσεως του επαγγέλματος του μηχανικού, η οποία χορηγείται κατόπιν επιτυχίας στις κρατικές εξετάσεις. Επιπλέον, τα εν λόγω πρόσωπα πρέπει να εγγραφούν στο μητρώο μηχανικών μιας επαρχίας, και συγκεκριμένα στο τμήμα Β, βιομηχανικός τομέας.

— Το επάγγελμα του υπομηχανικού βιομηχανίας, με ειδικότητα μηχανολόγου, στην Ισπανία

23 Στην Ισπανία, το επάγγελμα του υπομηχανικού βιομηχανίας, με ειδικότητα μηχανολόγου (ingeniero técnico industrial, especialidad mecánica), μπορούν να ασκήσουν οι κάτοχοι επίσημου, κατά την έννοια του οργανικού νόμου 6/2001, πανεπιστημιακού διπλώματος υπομηχανικού βιομηχανίας, με ειδικότητα μηχανολόγου. Το εν λόγω δίπλωμα υπομηχανικού λαμβάνεται μετά τριετείς σπουδές. Επιπλέον, τα πρόσωπα αυτά πρέπει να εγγράφονται στο μητρώο του «Colegio de ingenieros técnicos industriales» (επαγγελματικός σύλλογος υπομηχανικών βιομηχανίας).

Η διαδικασία αναγνωρίσεως στην Ιταλία

24 Στην Ιταλία, το νομοθετικό διάταγμα 115, της 27ης Ιανουαρίου 1992 (*GURI* αριθ. 40, της 18ης Φεβρουαρίου 1992, στο εξής: νομοθετικό διάταγμα 115/1992), ορίζει τα της μεταφοράς της οδηγίας 89/48 στην εθνική έννομη τάξη.

25 Το άρθρο 1 του νομοθετικού διατάγματος 115/1992, με τίτλο «Αναγνώριση τίτλων που έχουν ληφθεί εντός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας», ορίζει:

«1. Οι τίτλοι σπουδών που χορηγούνται από κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση, υποχρεωτική, βάσει της νομοθεσίας του εν λόγω κράτους μέλους, για την άσκηση επαγγέλματος, αναγνωρίζονται στην Ιταλία υπό τις προϋποθέσεις του παρόντος διατάγματος.

2. Αναγνωρίζονται οι τίτλοι σπουδών των κοινοτικών υπηκόων που επιθυμούν να ασκήσουν στην Ιταλία, ως ελεύθεροι επαγγελματίες ή μισθωτοί, επάγγελμα αντίστοιχο με το επάγγελμα το οποίο τους επιτρέπεται να ασκούν στο κράτος όπου τους χορηγήθηκαν οι διαλαμβανόμενοι στην προηγούμενη παράγραφο τίτλοι σπουδών.

3. Οι τίτλοι σπουδών αναγνωρίζονται εφόσον πιστοποιούν ότι ο αιτών παρακολούθησε επιτυχώς κύκλο τριτοβάθμιων σπουδών, τριετούς τουλάχιστον διάρκειας ή ισοδύναμης διάρκειας με ελαστική παρακολούθηση, σε πανεπιστήμιο ή εκπαιδευτικό ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή άλλο ίδρυμα του αυτού εκπαιδευτικού επιπέδου.»

26 Κατά το αιτούν δικαστήριο, το νομοθετικό διάταγμα 115/1992 δεν επιτρέπει την αναγνώριση διπλώματος που έχει ληφθεί εντός άλλου κράτους μέλους βάσει ιταλικού τίτλου σπουδών. Το εν λόγω δικαστήριο διευκρινίζει ότι, κατά το άρθρο 1, παράγραφος 3, του νομοθετικού αυτού διατάγματος, το αλλοδαπό δίπλωμα πρέπει να πιστοποιεί ότι ο αιτών παρακολούθησε κύκλο σπουδών, πράγμα που σημαίνει ότι πρέπει να υφίσταται άμεση σχέση μεταξύ του τίτλου και του κύκλου σπουδών, ο οποίος πρέπει να πιστοποιείται ρητώς με το δίπλωμα. Κατά τα λοιπά, η διάταξη αυτή δεν έχει εφαρμογή στην περίπτωση διπλώματος το οποίο έχει χορηγηθεί εντός άλλου κράτους μέλους και, στην πραγματικότητα, πιστοποιεί ιταλικό τίτλο σπουδών.

Η διαδικασία αναγνωρίσεως της ισοτιμίας στην Ισπανία

27 Κατά το ισπανικό δίκαιο, η διαδικασία αναγνωρίσεως της ισοτιμίας των πανεπιστημιακών διπλωμάτων διακρίνεται από τη διαδικασία αναγνωρίσεως των επαγγελματικών προσόντων, η οποία διέπεται από το βασιλικό διάταγμα 1665/1991, της 25ης Οκτωβρίου 1991, περί ρυθμίσεως του γενικού συστήματος αναγνώρισης διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που έχουν χορηγηθεί εντός κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατόπιν σπουδών τριετούς τουλάχιστον διάρκειας (*BOE* αριθ. 280, της 22ας Νοεμβρίου 1991, σ. 37916), σκοπός του οποίου είναι η μεταφορά της οδηγίας 89/48 στην ισπανική έννομη τάξη. Η αναγνώριση της ισοτιμίας συνίσταται στον έλεγχο, από πλευράς γνώσεων, του ακαδημαϊκού περιεχομένου των σπουδών που οδήγησαν στην απόκτηση του διπλώματος.

28 Έως τις 4 Σεπτεμβρίου 2004, η διαδικασία αναγνωρίσεως της ισοτιμίας των αλλοδαπών πανεπιστημιακών διπλωμάτων διεπόταν, στην Ισπανία, από το βασιλικό διάταγμα 86/1987, της 16ης Ιανουαρίου 1987 (*BOE* αριθ. 20, της 23ης Ιανουαρίου 1987), καθώς και από τη νομοθεσία που έχεί θεσπιστεί κατ' εφαρμογήν του διατάγματος αυτού.

29 Η έννοια της αναγνωρίσεως της ισοτιμίας ορίζεται στο άρθρο 1 του βασιλικού διατάγματος 86/1987. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, η αναγνώριση της ισοτιμίας προϋποθέτει την αναγνώριση, στην Ισπανία, του κύρους των αποκτηθέντων στην αλλοδαπή διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, για ακαδημαϊκούς σκοπούς.

30 Κατά το άρθρο 2 του εν λόγω βασιλικού διατάγματος, μολονότι η αναγνώριση της ισοτιμίας των αλλοδαπών διπλωμάτων δεν προϋποθέτει οπωσδήποτε επιτυχία σε επιπλέον εξετάσεις σε περίπτωση που η πιστοποιούμενη από το αλλοδαπό δίπλωμα εκπαίδευση δεν είναι ισότιμη προς την πιστοποιούμενη από το αντίστοιχο ισπανικό, εντούτοις η αναγνώριση της ισοτιμίας μπορεί να εξαρτηθεί από την επιτυχία σε εξετάσεις επί των γνώσεων που απαιτούνται για την απόκτηση του διπλώματος στην Ισπανία.

31 Κατά το άρθρο 3 του βασιλικού διατάγματος 86/1987, η διαδικασία αναγνωρίσεως της ισοτιμίας εφαρμόζεται μόνον επί επίσημων διπλωμάτων. Συνεπώς, αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής του εν λόγω βασιλικού διατάγματος τα μη επίσημα διπλώματα που χορηγούνται από τα πανεπιστήμια.

32 Μετά την αναγνώριση της ισοτιμίας, το αλλοδαπό δίπλωμα έχει τα ίδια αποτελέσματα με το αντίστοιχο πανεπιστημιακό δίπλωμα ή ακαδημαϊκό τίτλο στην Ισπανία.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

33 Ο Ιταλός υπήκοος M. Cavallera έλαβε στις 9 Μαρτίου 1999, μετά τριετείς σπουδές, δίπλωμα μηχανολόγου μηχανικού από το Πανεπιστήμιο του Τορίνο (Ιταλία).

34 Στην Ισπανία, ο M. Cavallera υπέβαλε στο Υπουργείο Παιδείας και Επιστημών αίτηση αναγνωρίσεως της ισοτιμίας του ιταλικού τίτλου σπουδών που κατέχει, προς εξομοίωση του τίτλου αυτού με τον αντίστοιχο ισπανικό πανεπιστημιακό τίτλο, κατ' εφαρμογήν των διατάξεων του βασιλικού διατάγματος 86/1987. Στις 17 Οκτωβρίου 2001, το εν λόγω υπουργείο αναγνώρισε την ισοτιμία του ιταλικού τίτλου σπουδών του M. Cavallera προς τον επίσημο ισπανικό τίτλο του υπομηχανικού βιομηχανίας, με ειδικότητα μηχανολόγου.

35 Επιτράπηκε, ως εκ τούτου, στον M. Cavallera να ασκήσει στην Ισπανία το νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα του υπομηχανικού βιομηχανίας, με ειδικότητα μηχανο-

λόγου. Βάσει του πιστοποιητικού αναγνωρίσεως της ισοτιμίας του ιταλικού τίτλου σπουδών, ο M. Cavallera εγγράφηκε στο μητρώο ενός εκ των «colegios de ingenieros técnicos industriales» της Καταλονίας.

36 Δεν αμφισβητείται, πάντως, ότι ο M. Cavallera δεν άσκησε επαγγελματική δραστηριότητα εκτός του ιταλικού εδάφους και δεν παρακολούθησε κύκλο σπουδών ούτε μετέσχε σε εξετάσεις στο πλαίσιο του ισπανικού εκπαιδευτικού συστήματος. Επίσης, δεν αμφισβητείται ότι δεν έλαβε μέρος στις κρατικές εξετάσεις που προβλέπει η ιταλική νομοθεσία για τη χορήγηση της άδειας ασκήσεως του επαγγέλματος του μηχανικού.

37 Με αίτηση της 6ης Μαρτίου 2002, ο M. Cavallera ζήτησε από το Ministero della Giustizia στην Ιταλία την αναγνώριση των πιστοποιηθέντων στην Ισπανία επαγγελματικών προσόντων του, κατ' εφαρμογήν του νομοθετικού διατάγματος 115/1992, προκειμένου να εγγραφεί στο μητρώο των μηχανικών στο εν λόγω κράτος μέλος.

38 Σύμφωνα με την ιταλική νομοθεσία, η αίτηση εξετάστηκε από αρμόδια επιτροπή, η οποία γνωμοδότησε κατά πλειοψηφία υπέρ της αποδοχής της αιτήσεως, με αντίθετη γνώμη του εκπροσώπου του Consiglio Nazionale degli Ingegneri, μέλους της επιτροπής αυτής.

39 Με διάταγμα της 23ης Οκτωβρίου 2002, το Ministero della Giustizia αναγνώρισε ως έγκυρο τον ισπανικό τίτλο του M. Cavallera για την εγγραφή του στο μητρώο μηχανικών (τμήμα Β, βιομηχανικός τομέας). Δυνάμει του διατάγματος αυτού, ο M. Cavallera εγγράφηκε στο μητρώο του επαγγελματικού συλλόγου μηχανικών της πόλεως Alessandria (Ιταλία), όπου κατοικεί.

40 Το Consiglio Nazionale degli Ingegneri προσέφυγε κατά του υπουργικού διατάγματος ενώπιον του Tribunale Amministrativo Regionale per il Lazio (Ιταλία), υποστηρίζοντας ότι, βάσει της οδηγίας 89/48 και της συναφούς εθνικής νομοθεσίας, οι ιταλικές αρχές κακώς αναγνώρισαν τον ισπανικό τίτλο σπουδών του M. Cavallera, με συνέπεια την απαλλαγή του από τις κρατικές εξετάσεις που προβλέπει η ιταλική νομοθεσία.

41 Με απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2004, το εν λόγω δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή του Consiglio Nazionale degli Ingegneri, κρίνοντας σύννομες τις ενέργειες του Ministero della Giustizia. Εν συνεχεία, το Consiglio Nazionale degli Ingegneri προσέφυγε κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Consiglio di Stato (Ιταλία).

42 Κατά την άποψη του Consiglio di Stato, η οδηγία 89/48 δεν έχει εφαρμογή στην περίπτωση του M. Cavallera, διότι αυτός δεν απέκτησε «δίπλωμα», κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο α΄, της οδηγίας 89/48, στην Ισπανία και η αίτησή του στηρίζεται αποκλειστικά σε επαγγελματικά προσόντα που απέκτησε στην Ιταλία. Το Consiglio di Stato έχει πάντως αμφιβολίες ως προς το ζήτημα αυτό.

43 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Consiglio di Stato αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα εξής προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει εφαρμογή η οδηγία 89/48/ΕΟΚ στην περίπτωση Ιταλού υπηκόου ο οποίος:

— έχει λάβει στην Ιταλία δίπλωμα μηχανικού που πιστοποιεί τριετείς σπουδές,

— πέτυχε την αναγνώριση της ισοτιμίας του ιταλικού τίτλου σπουδών προς τον αντίστοιχο ισπανικό,

— εγγράφηκε στα μητρώα μηχανικών, αλλά ουδέποτε άσκησε το επάγγελμα αυτό στην Ισπανία, [και]

— ζήτησε, βάσει του ισπανικού τίτλου αναγνωρίσεως της ισοτιμίας, την εγγραφή του στα ιταλικά μητρώα μηχανικών;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, συνάδει προς την οδηγία 89/48/ΕΟΚ ο κανόνας της εθνικής νομοθεσίας (άρθρο 1 του νομοθετικού διατάγματος [115/1992]), κατά τον οποίο δεν αναγνωρίζεται στην Ιταλία τίτλος άλλου κράτους μέλους, ο οποίος χορηγήθηκε αποκλειστικώς και μόνον κατόπιν αναγνωρίσεως προηγούμενου ιταλικού τίτλου σπουδών;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

44 Με το πρώτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν ο κάτοχος τίτλου χορηγηθέντος από αρχή άλλου κράτους μέλους, ο οποίος δεν πιστοποιεί εκπαίδευση στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος του κράτους μέλους αυτού και δεν στηρίζεται σε εξετάσεις ούτε σε επαγγελματική πείρα αποκτηθείσα εντός του κράτους μέλους αυτού, μπορεί να επικαλεστεί τις διατάξεις της οδηγίας 89/48, προκειμένου να αποκτήσει πρόσβαση σε νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα σε κράτος μέλος υποδοχής.

45 Για να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, πρέπει να εξεταστεί αν η αναγνώριση τίτλου όπως ο επίμαχος στην κύρια δίκη εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 89/48.

46 Με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 4 της οδηγίας 89/48, το άρθρο 3, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α΄, της οδηγίας αυτής ορίζει ότι ο κάτοχος «διπλώματος», κατά την έννοια της οδηγίας αυτής, το οποίο του παρέχει πρόσβαση σε νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα εντός κράτους μέλους, έχει το δικαίωμα να ασκεί το επάγγελμα αυτό σε οποιοδήποτε άλλο κράτος μέλος. Επομένως, η οριζόμενη στο άρθρο 1, στοιχείο α΄, της οδηγίας 89/48 έννοια του «διπλώματος» αποτελεί το επιστέγασμα του προβλεπόμενου από την οδηγία αυτή γενικού συστήματος αναγνώρισης των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

47 Όσον αφορά τα προσόντα που επικαλείται ο M. Cavallera, υπενθυμίζεται, καταρχάς, ότι «δίπλωμα», κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο α΄, της οδηγίας 89/48, μπορεί να αποτελεί ένα σύνολο τίτλων.

48 Περαιτέρω, η προϋπόθεση του άρθρου 1, στοιχείο α΄, πρώτη περίπτωση, της οδηγίας 89/48 πληρούται όσον αφορά τους τίτλους που επικαλείται ο M. Cavallera, διότι οι τίτλοι αυτοί έχουν χορηγηθεί από αρμόδια αρχή κράτους μέλους, η οποία έχει οριστεί σύμφωνα με τις νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις της Ιταλίας και της Ισπανίας.

49 Όσον αφορά την προϋπόθεση του άρθρου 1, στοιχείο α΄, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 89/48, από τον φάκελο που διαβιβάστηκε στο Δικαστήριο προκύπτει ότι ο M. Cavallera πληροί προδήλως την προϋπόθεση περί παρακολουθήσεως κύκλου σπουδών μετά τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τριετούς τουλάχιστον διάρκειας, σε πανεπιστήμιο. Τούτο επιβεβαιώνεται ρητώς από τον τίτλο σπουδών που χορήγησε στον ενδιαφερόμενο το Πανεπιστήμιο του Τορίνο.

50 Περαιτέρω, όσον αφορά την προϋπόθεση του άρθρου 1, στοιχείο α΄, τρίτη περίπτωση, της οδηγίας 89/48, από το πιστοποιητικό αναγνωρίσεως της ισοτιμίας που εξέδωσε το Υπουργείο Παιδείας και Επιστημών προκύπτει ότι ο M. Cavallera διαθέτει τα επαγγελματικά προσόντα που απαιτούνται για την πρόσβαση σε νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα στην Ισπανία. Ακόμη και αν υποτεθεί ότι το στοιχείο αυτό δεν προκύπτει σαφώς από το εν λόγω πιστοποιητικό, η εγγραφή του M. Cavallera στο μητρώο του οικείου επαγγελματικού συλλόγου στην Ισπανία δεν αφήνει, συναφώς, καμία αμφιβολία.

51 Δεδομένου ότι το πιστοποιητικό αναγνωρίσεως της ισοτιμίας που επικαλείται ο M. Cavallera δεν πιστοποιεί εκπαίδευση στο πλαίσιο του ισπανικού εκπαιδευτικού συστήματος και δεν στηρίζεται σε εξετάσεις ούτε σε επαγγελματική πείρα αποκτηθείσα στην Ισπανία, μένει να εξεταστεί αν το σύνολο των τίτλων που αυτός κατέχει μπορεί, εντούτοις, να χαρακτηριστεί ως «δίπλωμα» κατά την έννοια της οδηγίας 89/48 ή να εξομοιωθεί προς δίπλωμα δυνάμει του άρθρου 1, στοιχείο α΄, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας αυτής.

52 Στο πλαίσιο αυτό, δεν μπορούν να γίνουν δεκτά τα επιχειρήματα που αντλούν το Consiglio Nazionale degli Ingegneri, η Ιταλική και η Αυστριακή Κυβέρνηση από τις αποδόσεις του κειμένου της οδηγίας 89/48 σε ορισμένες γλώσσες, αποδόσεις οι οποίες, όπως επισημάνθηκε με τις σκέψεις 7, 9, 11 και 12 της παρούσας αποφάσεως, αποκλίνουν από τις αντίστοιχες σε άλλες γλώσσες, καθώς χρησιμοποιούνται οι λέξεις «άλλο κράτος μέλος», ενώ στην πλειονότητα των γλωσσικών αποδόσεων γίνεται λόγος μόνο για «κράτος μέλος» ή «κράτος μέλος υποδοχής».

53 Συναφώς, αποτελεί πάγια νομολογία ότι η ανάγκη ομοιόμορφης εφαρμογής και ερμηνείας των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου αποκλείει, σε περίπτωση αμφιβολίας, να εξετάζεται μεμονωμένα το κείμενο μιας διατάξεως, αλλ' αντιθέτως επιβάλλει να ερμηνεύεται και να εφαρμόζεται υπό το πρίσμα των αποδόσεών του στις άλλες επίσημες γλώσσες (αποφάσεις της 12ης Νοεμβρίου 1969, 29/69, Stauder, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 147, σκέψη 3, της 2ας Απριλίου 1998, C-296/95, EMU Tabac κ.λπ., Συλλογή 1998, σ. I-1605, σκέψη 36, και της 9ης Μαρτίου 2006, C-174/05, Zuid-Hollandse Milieufederatie και Natuur en Milieu, Συλλογή 2006, σ. I-2443, σκέψη 20).

54 Εξάλλου, καίτοι έχει κριθεί ότι η οδηγία 89/48 δεν επιβάλλει περιορισμό όσον αφορά το κράτος μέλος εντός του οποίου ο αιτών πρέπει να έχει αποκτήσει τα επαγγελματικά προσόντα του (αποφάσεις της 23ης Οκτωβρίου 2008, C-274/05, Επιτροπή κατά Ελλάδας, Συλλογή 2008, σ. I-7969, σκέψη 28, και C-286/06, Επιτροπή κατά Ισπανίας, Συλλογή 2008, σ. I-8025, σκέψη 62), εντούτοις η νομολογία αυτή διακρίνει μεταξύ του γεωγραφικού τόπου όπου πραγματοποιήθηκε η εκπαίδευση και του εκπαιδευτικού συστήματος στο πλαίσιο του οποίου αυτή εντάσσεται. Συγκεκριμένα, στις υποθέσεις που κρίθηκαν με τις αποφάσεις αυτές, οι ενδιαφερόμενοι είχαν παρακολουθήσει εκπαίδευση στο πλαίσιο εκπαιδευτικού συστήματος διαφορετικού από αυτό του κράτους μέλους εντός του οποίου επικαλέστηκαν τα επαγγελματικά προσόντα τους.

55 Σκοπός της οδηγίας 89/48 είναι η κατάργηση των εμποδίων στην άσκηση επαγγέλματος εντός κράτους μέλους διαφορετικού από εκείνο που χορήγησε τον τίτλο με τον οποίον πιστοποιούνται τα αντίστοιχα επαγγελματικά προσόντα. Από την πρώτη, την τρίτη και την πέμπτη αιτιολογική σκέψη της εν λόγω οδηγίας προκύπτει ότι δεν μπορεί να εξομοιωθεί προς «δίπλωμα», κατά την έννοια της οδηγίας αυτής, τίτλος που πιστοποιεί επαγγελματικά προσόντα, αν τα προσόντα αυτά δεν έχουν αποκτηθεί εν όλω ή εν μέρει στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος του κράτους μέλους όπου χορηγήθηκε ο τίτλος. Άλλωστε, το Δικαστήριο έχει τονίσει ότι η κατοχή τίτλου διευκολύνει την πρόσβαση σε επάγγελμα ή την άσκησή του, στον βαθμό που αποδεικνύει την κατοχή επιπλέον επαγγελματικών προσόντων (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 31ης Μαρτίου 1993, C-19/92, Kraus, Συλλογή 1993, σ. I-1663, σκέψεις 18 έως 23, και της 9ης Σεπτεμβρίου 2003, C-285/01, Burbaud, Συλλογή 2003, σ. I-8219, σκέψεις 47 έως 53).

56 Πάντως, ο ισπανικός τίτλος αναγνωρίσεως της ισοτιμίας δεν πιστοποιεί την απόκτηση συμπληρωματικών επαγγελματικών προσόντων. Συναφώς, ούτε ο τίτλος αυτός ούτε η εγγραφή στο μητρώο ενός εκ των «colegios de ingenieros técnicos industriales» της Καταλονίας στηρίζονται σε διαπίστωση των επαγγελματικών προσόντων ή της επαγγελματικής πείρας του M. Cavallera.

57 Το να επιτραπεί, υπό τις περιστάσεις αυτές, η πρόσβαση στο επίμαχο στην κύρια δίκη νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα στην Ιταλία κατ' επίκληση της οδηγίας 89/48 θα συνεπαγόταν ότι ο κατέχων μόνον τίτλο χορηγηθέντα από το κράτος μέλος αυτό, ο οποίος δεν αρκεί για την πρόσβαση στο εν λόγω επάγγελμα, μπορεί, παρά ταύτα, να ασκήσει το επάγγελμα αυτό, μολονότι ο ισπανικός τίτλος αναγνωρίσεως της ισοτιμίας δεν πιστοποιεί την απόκτηση επιπλέον προσόντων ή επαγγελματικής πείρας. Το

αποτέλεσμα αυτό θα ήταν αντίθετο προς την αρχή που κατοχυρώνεται με την οδηγία 89/48 και διατυπώνεται στην πέμπτη αιτιολογική σκέψη αυτής, σύμφωνα με την οποία τα κράτη μέλη διατηρούν τη δυνατότητα να ορίζουν το ελάχιστο επίπεδο των αναγκαίων προσόντων, προς διασφάλιση της ποιότητας των υπηρεσιών που παρέχονται στο έδαφός τους.

58 Από το σύνολο των προεκτεθέντων προκύπτει ότι το άρθρο 1, στοιχείο α΄, της οδηγίας 89/48 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν αποτελεί «δίπλωμα», σύμφωνα με τον ορισμό της διατάξεως αυτής, τίτλος, χορηγηθείς από κράτος μέλος, ο οποίος δεν πιστοποιεί εκπαίδευση στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος του κράτους μέλους αυτού και του οποίου η χορήγηση δεν στηρίζεται σε εξετάσεις ή σε επαγγελματική πείρα αποκτηθείσα εντός του κράτους μέλους αυτού.

59 Κατά συνέπεια, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι ο κάτοχος τίτλου, χορηγηθέντος από αρχή άλλου κράτους μέλους, ο οποίος δεν πιστοποιεί εκπαίδευση στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος του κράτους μέλους αυτού και του οποίου η χορήγηση δεν στηρίζεται σε εξετάσεις ούτε σε επαγγελματική πείρα αποκτηθείσα εντός του κράτους μέλους αυτού δεν μπορεί να επικαλεστεί τις διατάξεις της οδηγίας 89/48 για να αποκτήσει πρόσβαση σε νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα στο κράτος μέλος υποδοχής.

60 Κατόπιν της απαντήσεως που δόθηκε στο πρώτο ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο.

Επί των δικαστικών εξόδων

61 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαίνεται:

Ο κάτοχος τίτλου, χορηγηθέντος από αρχή άλλου κράτους μέλους, ο οποίος δεν πιστοποιεί εκπαίδευση στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος του κράτους μέλους αυτού και του οποίου η χορήγηση δεν στηρίζεται σε εξετάσεις ούτε σε επαγγελματική πείρα αποκτηθείσα εντός του κράτους μέλους αυτού δεν μπορεί να επικαλεστεί τις διατάξεις της οδηγίας 89/48/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών, για να αποκτήσει πρόσβαση σε νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα στο κράτος μέλος υποδοχής.

(υπογραφές)